

Aybudak, UTKU. (2022). *Türkiye’de Devlet ve Cemaatler Laiklik Sözleşmesi*. Siyasal Kitabevi

Araştırma & Yayın Etiği

Bu makale en az iki hakem tarafından incelenmiş, iThenticate yazılımı ile taranmış, araştırma yayın ve etiğine aykırılık edilmemiştir.

CC BY-NC 4.0

Bu makale Creative Commons Attribution-NonCommercial License altında lisanslanmıştır.

This paper is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial License

Melâhat Sümeyye GÜN

sumeyyegun.sum@gmail.com

0000-0003-3774-8154

İstanbul Medeniyet
Üniversitesi

Doktora Öğrencisi

Research & Publication Ethics

This article was reviewed by at least two referees, a similarity report was obtained using iThenticate, and compliance with research/publication ethics was confirmed.

Copyright ©

Siyaset ve Toplum Araştırmaları Dergisi
Journal of Political and Social Studies

Atıf / Citation

Gün, M. S. (2024). Aybudak, UTKU. (2022). Türkiye’de Devlet ve Cemaatler Laiklik Sözleşmesi. Siyasal Kitabevi. *Siyaset ve Toplum Araştırmaları Dergisi*, 3(1), 45-48.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.10725671>

Makale Bilgisi

Makale Türü / Article Type: Kitap Değerlendirmesi/ Book Review

Geliş Tarihi: 10.01.2024

Kabul Tarihi: 08.02.2024

Yayın Tarihi: 29.02.2024

Aybudak, UTKU. (2022). *Türkiye’de Devlet ve Cemaatler Laiklik Sözleşmesi*. Siyasal Kitabevi, 171 sayfa, ISBN: 9786257424479.

Utku Aybudak, “Türkiye’ de Devlet ve Cemaatler Laiklik Sözleşmesi” adlı kitabında temel olarak Osmanlı İmparatorluğu döneminin son yılları ve Türkiye Cumhuriyeti’nin ilk yıllarından günümüze değin var olan cemaatlere yönelik bir değerlendirme sunmaya gayret etmektedir. Aybudak, bu değerlendirmesinde olabildiğince tarafsız bir tutum sergilemeyi amaçladığını belirtmektedir. Ancak insan, doğası gereği nesnelliğe ulaşmakta zorluk yaşamakta, bir taraf tutma eğilimi içinde olmaktadır. Bu sebepten bu söylemin ne kadar geçerli ve tutarlı olduğunu okuyucunun kanaatine bırakmakta fayda vardır. Devlet ve cemaatlerin ilişkisi meselesi öteden beri tartışmalı görülen bir alan olarak önemini korumaktadır. Özellikle son yıllarda yaşanmış olan, toplum hafızasında hâlâ taze olan Fethullahçı Terör Örgütü’nün darbe girişimi neticesinde bu alanın öneminin daha da arttığı ifade edilebilir. Bu minvalde bu kitap, Türkiye’ de cemaatlerin durumu nedir, Türkiye’ de cemaatler toplum ve siyaset alanı açısından ne ölçüde etkilidir, devletin cemaatlere yönelik bir sınırlandırması söz konusu mudur, bu cemaatler tamamen özgür müdür, cemaatleri sınırlandıran dış bir etken var mıdır, devlet ve cemaatlerin arasında bir ilişkiden bahsetmek mümkün müdür eğer böyle bir ilişki varsa bu ilişkinin boyutu ne olmalıdır gibi soruların cevabını merak eden, bu alanda çalışan, bu alanda çalışmak isteyen okuyucu ve araştırmacılar için istifadeli olacaktır.

Dört ana bölümden oluşan bu çalışmada yazar, giriş bölümünde eserin içeriği ile ilgili bilgilendirme yaparak kitabın konusundan kısaca bahsetmiş ve ilerleyen bölümlerde anlatılacak meselelere değinmiştir. Böylece, okuyucuyu kitaba hazır hale getirdiği ve yaptığı -kısmen- ucu açık bilgilendirmeler ile okuyucuda bir merak duygusu uyandırdığı söylenebilir. Çalışmada nitel araştırma tekniğinin kullanıldığı ve verilerin literatür taraması yöntemi ile toplandığı görülmektedir. Bununla birlikte yazar, örnek verdiği olaylar, tarihsel kaynaklara yaptığı atıflar, resmî gazete, anayasa gibi resmi kayıtlar ile eserin içeriğini güçlendirmiştir.

Aybudak, çalışmasının temel amacını Cumhuriyet dönemindeki Türkiye’de var olan dini cemaatleri -yazar tarafından kitabın oluşumuna büyük bir katkısının olduğu düşünülen- Fransız yazar Pierre Bourdieu’ nun görüşü doğrultusunda analiz etmek olduğunu belirtmiştir. Bourdieu (1995: 107) devleti “belli bir toprak parçası ve buna tekabül eden nüfusun tamamı üzerinde fiziksel ve simgesel şiddetin meşru kullanım tekeliyle başarıyla talep eden bir X” olarak tanımlamaktadır. Türkiye’deki cemaatler ile devlet arasındaki ilişki kitapta “laiklik sözleşmesi” kavramı ile göz önüne serilmektedir.

Türkiye’de İslamcılıkla ilgili yapılan çalışmalar incelendiğinde büyük çoğunluğunun bir konu üzerinden bir siyasi partiyi esas alarak veya bir dönemi esas alarak gerçekleştirildiği tespit edilmiştir (Aksoy, 2010; Dağ ve Kılıç, 2019; Avcı, 2010; Ayık, 2016). Yazarın bu hususta literatüre bir eleştirisinin olduğu görülmektedir. Bu noktada vurgulanması gereken husus, çalışma -herhangi bir dini cemaat özelinde- bir cemaatin Cumhuriyet dönemindeki gelişimini ele almayı amaçlamamaktadır. Eserin, Türkiye’deki İslamcılık, cemaatçilik araştırmalarına yeni ve farklı bir perspektifte bakmaya çalıştığı söylenebilir. Çalışma, Türkiye’de cemaatler alanında gerçekleşen değişimleri, İslamcılık konusunu genel bir çerçeve çizerek, bütüncül bir şekilde ele alarak okuyucu ile buluşturma niyetindedir (s. 65). Yazarın da belirttiği gibi (s. 9) bu tür bir değerlendirmenin, konunun daha iyi anlaşılabilmesi bakımından daha da faydalı olacağı düşünülmektedir. Yazar “bu eserin Türkiye’deki İslamcılık alan yazınına özgün katkısı, konuya daha önce bakılmamış bir perspektiften bakılabileceğini göstermek olarak görülmelidir. Bu sebeple kitapta herhangi bir dini grubun, cemaatin, topluluğun Bourdieuci açıdan derinlemesine tahlili ve analizi söz konusu” (s. 69) olmayacağını belirtilmektedir.

Türkiye’de yapılan çalışmalara bakıldığında, çoğunlukla eserlerin ilk bölümünde ilgili kuramın temellerinin anlatıldığı görülmektedir. Yazarın belirttiği şekliyle bu eser, bu düşünceye karşı bir duruş sergilemiştir ve eserin ilk bölümünde Bourdieu’ün öğretisi ele alınmamıştır. Ele alınmamasının sebebi “bu konuda daha önce yapılmış, iyi olarak nitelendirilebilecek çalışmaların var olduğu” şeklinde belirtilmektedir (s. 9). Ancak bu durumdan kısaca bahsedilmesinin, en azından giriş bölümünde bu hususa değinilmesinin konunun daha iyi anlaşılabilirliği bakımından faydalı olacağı düşünülmektedir. Zira alan yazına hâkim olmayan bir okuyucu Bourdieu’ün doktrini hakkında yeterli bilgiye sahip olmayabilir. Bu sebeple dipnotta kısa bir bilgilendirme ile kısaca hatırlatmada fayda olabilirdi. Eserin bölümler arasındaki geçişi, konuyu birbirine bağlar niteliktedir. Bununla birlikte, birinci bölümün diğer üç bölüme göre daha kısa olduğu görülmektedir. Ancak bu durumun, birinci bölümün konuya giriş mahiyeti taşıması açısından büyük bir sorun teşkil etmediği ifade edilebilir. Genel olarak kitabın incelediği konunun tarihsel, sosyolojik ve ekonomik boyutunun derinliği düşünüldüğünde sadece 171 sayfadan oluştuğu gerçeği, verilmek istenen mesajın okuyucuya tam olarak iletememesi ön yargısına sebep olabilecektir. Önemli olan nitelik olsa da bu ön yargı nispeten doğru olabilir. Zira yazar, Türkiye’deki cemaat meselesine, devlet-cemaat ilişkisine, genel bir perspektif sunmak istemesinden ötürü okuyucuda merak uyandıracak bir sunuş içerisinde. Daha detaylı okumaları dipnotlarda okuyucuya öneri olarak sunmaktadır. Çalışmada, kimi konularla ilgili sıklıkla “bu alanda boşluk bulunmaktadır” ifadesinin

zikredildiği görülmektedir. Yazarın kendisi de bu durumun farkında olup bunu “kolaya kaçma” (s. 55) olarak algılanmamasını istirham etmektedir. Bununla birlikte çalışmanın temel argümanı, cemaat alanında özel bir cemaate, isme değinilmeyeceği idi. Ancak eserin, büyük ölçüde zikredilen Nurculuk, Said Nursi (s. 102) isimleri üzerinden ilerlediği görülmektedir. Esere yönelik tespit edilen bir diğer eksiklik yazım dili ve imla hataları ile ilgilidir. Kullanılan dil nispeten farklı kökenli kelimelerden oluşmaktadır. Arapça ve Farsça kökenli kelimelerin - görece- ağırlıkta olması zaman zaman eserin akışını aksatmakta, anlaşılabilirliği azaltmaktadır.

Sonuç olarak yazarın, devlet ile cemaat arasındaki adı konulamayan bir dengeden; laiklik sözleşmesinden (s. 79) bahsettiği bu eser, bir cemaat, bir dönem özelinde ilerlemeyip genel çerçevede, Cumhuriyet öncesinden günümüze tüm cemaat ve oluşumlara değinmeye çalışarak farklı ve özgün bir yöntemi izlediği görülmektedir. Bu açıdan alana katkısı yadsınamaz. Bununla birlikte, kitapta cemaatlara yönelik incelemeler daha da geliştirilebilir. Örneğin eserde Gülen cemaatine değinilmediği görülmektedir. Oysa devlet-cemaat ilişkisinin değerlendirilmesi açısından bu konu oldukça önem arz eden bir meseledir. Nihai olarak bu eser, bu alanda çalışma yapmak isteyen araştırmacılara, lisansüstü eğitim gören öğrencilere konunun genel çerçevede anlaşılabilmesi bakımından önerilecek bir eserler arasındadır.

Kaynakça

- Aksoy, E. (2013). Nusayrîlerin Sosyal Yapıları ve Cumhuriyetin İlk Yıllarında Türkiye' de Yaşayan Bu Topluluğa Devletin Yaklaşımları. *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, 54, 199-212.
- Avcı, H. (2010). *Haliç'te Yaşayan Simonlar: Dün Devlet Bugün Cemaat*. Angora, Ankara.
- Aybudak, U. (2022). *Türkiye' de Devlet ve Cemaatler: Laiklik Sözleşmesi*. Siyasal Kitabevi, Ankara.
- Ayık, H. (2016). Din- Devlet İlişkileri Bağlamında İslâmî Cemaatlerin Devletle İlişkileri Üzerine. *Artvin Çoruh Üniversitesi Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, (3), 62-77.
- Bourdieu, P. (1995). *Pratik Nedenler: Eylem Kuramı Üzerine*. (Çev. Hülya Uğur Tanrıöver), Kesit Yayıncılık, İstanbul.
- Dağ, R., & Kılıç, A. R. (2019). Din-Devlet İlişkileri Açısından Menzil Cemaati Örneği. *Journal of Turkish Studies*, 14 (1), 205-226.